

CZU: 930:[339.9(4-672UE:478)]"1994/2017"

**ASPECTE ALE EVOLUȚIEI RAPORTURILOR ECONOMICE
REPUBLICA MOLDOVA – UNIUNEA EUROPEANĂ (1994-2017):
ISTORIOGRAFIA PROBLEMEI**

Adrian ROȘCA

Universitatea de Stat din Moldova

Datorită evoluției raporturilor politice și economice dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, la moment dispunem de o serie de lucrări care analizează tangențial modul în care aceste relații au evoluat de la începutul anilor 90 până în ultimul an al investigației, 2017. Pe baza criteriului național și organizațional (UE) am decis să clasificăm istoriografia problemei în: 1) Istoriografia RM, 2) istoriografia UE și 3) istoriografia rusă.

Istoriografia Republicii Moldova se face remarcată printr-o serie de studii realizate de reprezentanți ai ONG-urilor, cum ar fi E. și V. Prohnițchi, care analizează primele raporturi economice dintre RM și UE, studiul lor fiind editat în 2003, în timp ce dintre autorii mai recent merita a fi menționată Ana Popa, care analizează, din perspectivă economică, primele efecte ale Acordului de Asociere, în 2015.

În ce privește istoriografia Uniunii Europene, o lucrare importantă ce merită a fi menționată este „Moldova: Arena of International Influences” (Moldova: Arena influențelor externe) editată de Marcin Kosienkowski și William Schreiber, în care este dedicat câte un capitol privind relația dintre RM și fiecare actor geopolitic important. În cazul colaborării RM-UE, este evidențiat că singurul rezultat vizibil al acestei colaborări este reprezentat de succesul pe plan economic, în timp ce alte aspecte sunt reprezentate drept eșecuri ale acestei colaborări.

Istoriografia rusă analizează într-un mod negativ eficacitatea raporturilor economice dintre RM și UE, o dovadă în acest sens fiind o monografie elaborată în cadrul Institutului European al Academiei de Științe a Federației Ruse, cu titlul „Uniunea Europeană în căutarea unui rol global: politică, economie și securitate”. Lucrarea respectivă dedică un capitol întreg relațiilor UE-RM, totul fiind prezentat doar din perspectivă politică, efectele negative pentru economia RM fiind explicate prin intensificarea relațiilor cu UE și reducerea interesului față de piața rusă. Totodată, se accentuează lipsa de importanță a RM ca piață de export pentru UE. O analiză mai detaliată a problemei istoriografiei urmează să fie realizată pe parcursul cercetărilor ulterioare.

Cuvinte-cheie: Republica Moldova, Uniunea Europeană, istoriografie.

ISSUES OF THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC RELATIONS BETWEEN THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND EUROPEAN UNION (1994-2017): HISTORIOGRAPHY OF THE PROBLEM

Because of the evolution of the political and economic relations between the RM and the EU at the moment, we have a lot of studies which partially analyze how these relations evolved from the beginning of the 90's until the last year of our research, 2017. Based on the national and organizational criteria we decided to classify the historiography of the problem in 1-st.: Historiography RM, 2-nd.: EU historiography and 3-rd.: Russian historiography.

Moldova's historiography consists of a series of studies, written by representatives of NGOs such as E and V. Prohnițchi who analyzes the first economic relations between the RM and the EU, their study being published in 2003. While from more recent authors which are worth being mentioned, is Ana Popa, who analyzes the same issue from an economic perspective, the first effects of the Association Agreement in 2015.

From EU Historiography, an important work which is worth mentioning is “Moldova: Arena of International Influences” edited by Marcin Kosienkowski and William Schreiber, where a chapter on the relationship between the RM and each important geopolitical actor is dedicated. In the case of RM-EU cooperation, it is highlighted that the only visible result of this collaboration is represented by the economic success, while other aspects are represented as failures of this collaboration.

The Russian historiography analyzes in a negative way the effectiveness of economic relations between the RM and the EU, a proof of which is a study published by the European Institute of the Russian Academy of Sciences entitled “The European Union in search of a global role: politics, economy, and security”. This paper devotes an entire chapter to the EU-Moldova relations, all presented from a political perspective, explaining the negative effects for the Moldovan economy due to the intensification of the relations with the EU and the decrease of the interest towards the Russian market. Emphasizing the lack of importance of the RM as an export market for the EU. A more detailed analysis of the historiography problem is to be carried out during further research.

Keywords: Republic of Moldova, European Union, historiography.

Introducere

În prezent, datorită evoluției relațiilor politice și economice dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, asistăm la o mediatizare intensă în spațiul public a importanței pe care o are această cooperare dintre cele două părți, îndeosebi pentru guvernul de la Chișinău. Datorită interesului ce se manifestă față de această cooperare, există posibilitatea unei ample cercetări pentru a observa cum au evoluat lucrurile din 1994, anul în care RM a realizat primile negocieri cu UE, până în 2017 – anul de studiu cu care finalizează investigația noastră. Tema respectivă este importantă și prin faptul că pe parcursul intervalului cercetat s-au semnat o serie de documente ce au avut consecințe importante asupra subiectului de studiu. Merită a fi menționat actul care a reprezentat momentul de început al acestei colaborări – Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC) care a intrat în vigoare la 1 iulie 1998. Documentul respectiv asigură cadrul juridic al relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și UE într-o serie de domenii, precum cel politic, comercial, economic, juridic, cultural-științific. Una dintre cele mai importante prevederi era dezvoltarea durabilă a economiei și realizarea unei tranziții eficiente spre economia de piață prin schimburi comerciale, investiții și relații economice.

Următorul act care a avut drept scop intensificarea schimburilor economice dintre RM și UE este Planul de Acțiuni Moldova – UE, elaborat în cadrul Politicii Europene de Vecinătate și adoptat de Consiliul de Cooperare RM-UE din februarie 2005. Nouă ani mai târziu acest plan a fost înlocuit de Acordul de Asociere RM-UE. Scopul cercetării noastre este să analizăm modul în care au fost interpretate efectele economice ale acestor documente de către cei care au cercetat, până la noi, subiectul respectiv.

Asemeni tuturor temelor de istorie contemporană, și tema noastră reprezintă un interes real nu doar pentru istorici, dar și pentru specialiști din diverse domenii de cercetare științifică, precum ar fi experți în economie și relațiile internaționale. Acest lucru este o dovadă importantă a interdisciplinarității științelor socioumanistice din prezent, inclusiv studiul istoriei.

Pe baza criteriului național și organizațional, am decis să grupăm istoriografia problemei în trei categorii. Prima este reprezentată de istoriografia din Republica Moldova. A doua categorie este reprezentată de istoriografia UE, în acest context având posibilitatea să observăm dacă în cazul ambelor istoriografii există aceeași periodizare a relațiilor RM-UE, dar și dacă există aceeași axare pe aspectul economic al relațiilor dintre cele două părți. A treia categorie este reprezentată de istoriografia rusă, datorită trecutului comun, dar și intereselor de ordin geopolitic; este imposibil a considera că cercetătorii ruși vor trece cu vederea intensificarea relațiilor politice și economice dintre Chișinău și Bruxelles. Analiza istoriografiei urmând a fi prezentată în paginile ce urmează.

Istoriografia din Republica Moldova

Dintre primele cercetări cu privire la relațiile economice dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, merită menționată în primul rând lucrarea cercetătorilor Elena și Valeriu Prohnițchi editată în anul 2003, titlul studiului fiind „*Analiza perspectivelor de integrare a RM în UE*”. Este de evidențiat faptul că în anul editării studiului în cauză RM semnase doar primul act de cooperare cu UE. Analiza fiind făcută în baza contextului politic și economic din anul editării. Un alt detaliu important e că ambii autori sunt experți în economie, activând pe parcursul carierei în mai multe ONG-uri care analizează eficiența politicilor naționale și regionale.

Studiul menționat anterior este structurat în șase capitole, doar capitolele 4 și 5 menționând aspectul economic al colaborării dintre RM și UE, situația fiind analizată din perspectiva unei eventuale aderări a RM la UE. Restul capitolelor sunt axate pe analiza situației politice din RM, dar și pe situația geopolitică regională. Totodată, sunt evidențiate nemulțumirile pe care ar putea să le cauzeze Rusiei o eventuală apropiere a Chișinăului de Bruxelles pe plan politic și economic.

Economia RM este prezentată drept un sector care este în așteptarea unor eventuale investiții externe pentru a-și valorifica întregul potențial. În același timp, este prezentată dependența economică indirectă a RM față de UE, autorii menționând faptul că din cele 220 de milioane de dolari transferați de lucrătorii moldoveni aflați peste hotarele țării cca 200 de milioane au fost transferate de cei angajați în câmpul muncii în UE [1, p.97]. În același timp, RM deținea o cotă de 0,02% din totalul importurilor UE și 0,04% din totalul produselor exportate în UE. Fiind preconizată o creștere constantă în viitor a dependenței economice a RM față de piața europeană.

În același timp, autorii dezvoltă în capitolul 5 o serie de argumente, care explică în ce mod anume ar fi afectată economia RM în cazul semnării unui Acord de Asociere cu UE, fiind evidențiate o serie de aspecte

pozitive pe plan bugetar datorită finanțărilor venite de la UE. Autorii ajung la concluzia respectivă pe baza exemplurilor altor state care au obținut statutul de asociat UE. Un alt detaliu care atrage atenția este evidențierea lipsei de calitate a produselor locale atât agricole, cât și industriale, acestea nefiind competitive pentru piața UE. Cercetătorii consideră că doar finanțarea UE ar face produsele economiei RM apte pentru competitivitate pe cea mai mare piață economică din lume [1, p.124]. Concluziile studiului sunt bazate pe ideea că RM trebuie să adopte o strategie fermă pentru integrarea europeană. Un factor important care consolidează calitatea studiului este bibliografia utilizată de autori, care include 86 de surse naționale și internaționale. Studiul respectiv este prima lucrare care ne oferă, parțial, informații despre subiectul pe care urmează să-l cercetăm.

A doua lucrare dedicată relațiilor politice și economice dintre RM și UE este *Planul de Acțiuni RM-UE*, editat în 2006, reprezentând o analiză detaliată a modului în care ar fi necesar de implementat prevederile respectivului Plan. Acest document prezintă a doua etapă din cadrul procesului de colaborare dintre RM și UE. Ghidul respectiv este rezultatul unei colaborări a ONJ-urilor *Adept* și *Expert Grup*, fiind menționat doar un singur expert care a realizat acest studiu, Lucia Ciocan.

Autorul enumeră principalele componente ale Planului de Acțiuni RM-UE, inclusiv deschiderea economică și eliminarea barierelor comerciale, dar și asistența financiară sporită pentru realizarea unei serii de proiecte de ordin economic și infrastructural [2, p.34].

Ceea ce iese în evidență în cadrul acestei lucrări, comparativ cu cea anterioară, este menționarea conflictului transnistrean drept una dintre aspectele față de care UE are un interes deosebit. Respectiva focusare a UE pe acest subiect urmând să fie din ce în ce mai evidențiată în viitoarele studii dedicate relațiilor RM-UE. În ceea ce ține de evoluția relațiilor economice dintre cele două părți, autorul nu furnizează informații importante legate de subiectul respectiv, menționând doar că UE are interesul ca economia RM să aibă parte de o dezvoltare durabilă. În rest sunt menționate problemele economiei naționale, cum ar fi nivelul scăzut de pregătire a capitalului uman, șomajul ș.a. [2, p.68]. Lucrarea respectivă dispune de o importantă bază bibliografică, formată din surse primare și secundare, cum ar fi Planul de Acțiuni RM-UE, analiza acestuia de către autori autohtoni și de peste hotare. În același timp, prezintă doar la general aspectele subiectului nostru de cercetare.

O altă lucrare care analizează detaliat deja cea de a treia etapă a colaborării politice și economice dintre RM și UE este *Prevederile Acordului de Asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană* [3]. Autorul studiului respectiv fiind Igor Boțan, expert în cadrul asociației *Adept*. În cadrul acestui studiu autorul analizează o serie de compartimente din cadrul Acordului, care se axează inclusiv pe schimbul de mărfuri, regimul vamal, circulația de capital și asistența financiară. În mare parte sunt analizate aspectele de ordin juridic care ar urma să faciliteze colaborarea economică după aplicarea Acordului de Asociere. În același timp, nu sunt prezentate sau analizate niciun fel de date ce țin de starea de fapt a colaborării economice dintre cele două blocuri până în 2014. În cadrul acestei lucrări, ca și în cea anterioară, este menționată și evidențiată problema transnistreană, față de care UE are un interes aparte, datorită posibilităților de instabilități pe care le poate cauza în apropierea granițelor UE. Bibliografia lucrării este formată în mare parte din documentele oficiale semnate de RM și UE.

Din domeniul academic, în anul 2012 au dedicat un studiu relațiilor RM-UE doi cercetători de la Catedra de Relații internaționale din cadrul FRIȘPA (USM), O.Leahu și S.Cebotari [4]. În cadrul studiului respectiv se menționează că a existat o anumită marginalizare a RM din partea UE, situația schimbându-se în intervalul anilor 2005-2010. Conținutul respectiv se evidențiază prin faptul că, în comparație cu restul lucrărilor, nu doar menționează evoluția relațiilor politice dintre Chișinău și Bruxelles, dar și se axează pe evoluția aspectului economic. Până la momentul actual este singura sursă autohtonă care prezintă evoluția importanței economice a UE pentru RM, menționându-se că în 1995 cota pieței UE pentru produsele din RM era de doar 12,7%, în timp ce în primul trimestru al anului 2008 a ajuns la 51,6%. În timp ce în intervalul 1991-2003 asistența financiară a UE pentru guvernul de la Chișinău a fost de 250 mil. Euro, în 2006 a ajuns la cota de 320 mil. Euro [3, p.190]. Restul studiului este axat pe presupuneri în ceea ce privește posibilele consecințe ale Acordului de Asociere asupra economiei RM, atât pe plan pozitiv, cât și negativ, evidențiindu-se necesitatea unei strategii de implementare a integrării economice a RM în sistemul economic al UE. Cooperarea economică respectivă este văzută și de către acești autori drept un mijloc al UE de a-și menține stabilitatea la hotare. Bibliografia utilizată de ei include surse primare, dar și lucrări ale autorilor autohtoni și de peste hotare axate pe politica externă a UE în cadrul Parteneriatului Estic.

În cadrul istoriografiei naționale o abordare propriu-zisă a relațiilor economice dintre RM și UE se observă abia după semnarea Acordului de Asociere. După 2014 încep să fie analizate efectele economice ale Acordului de Asociere, cel mai bun exemplu în acest sens fiind reprezentat de către specialistul din cadrul *Expert Grup*, Ana Popa. După un an de la semnarea documentului, cercetătorul elaborează un studiu detaliat axat pe analiza evoluției exporturilor și importurilor realizate de RM cu principalii parteneri economici. În cadrul studiului respectiv, UE este prezentată drept singurul partener, neexistând o axare pe un anume stat membru al UE. Autorul din start explică de ce din primul an de la semnarea Acordului de Asociere nu a avut loc o creștere notorie a produselor exportate pe piața UE, cauza principală fiind, pe de o parte, faptul că deja existau o serie de mărfuri autohtone scutite de taxele vamale, iar, pe de altă parte, multe produse din RM nu corespundeau standardelor de calitate ale UE [5, p.4].

În pofida acestui fapt, în intervalul septembrie 2013 – august 2014 s-a înregistrat o creștere de 10,8% a exporturilor produselor agroalimentare pe piața UE [5, p.2]. Lucrarea este structurată în trei capitole, în care sunt abordate exportul de bunuri ale RM pe piața UE, exportul de bunuri supuse scutirii de taxe în cadrul ZLSCA și, într-un final, importul de bunuri ale RM din UE. În cadrul lucrării cercetătorul se bazează pe prelucrarea datelor statistice oferite de BNS, dar și pe interpretarea surselor primare (Acordul de Asociere), evitând să utilizeze monografiile sau alte studii. Lucrarea respectivă se diferențiază de restul studiilor cercetate printr-o serie de aspecte de ordin calitativ, precum axarea doar pe aspectul economic al relațiilor RM-UE, autorul evitând orice mențiune despre conflictul transnistrean. Cu toate acestea, elementul de natură politică se observă atunci când este realizată permanent o comparație între raporturile economice ale RM cu UE și cele ale RM cu Federația Rusă, neexistând o debarasare totală de elementul de natură geopolitică. ONG-ul din care face parte autorul a realizat o serie de studii asemănătoare și pentru anii 2016 și 2017. Însă, până la semnarea Acordului de Asociere, nu există cercetări de asemenea anvergură dedicate relațiilor economice dintre UE și RM, editate de un think thank local.

Istoriografia din Uniunea Europeană

Din cadrul istoriografiei occidentale, lucrarea care este cea mai apropiată de subiectul nostru de cercetare – *Prospects for EU-Moldova economic relations* – a fost editată în 2006 de un grup de autori moldoveni și polonezi. În cele șase capitole ale monografiei autorul analizează detaliat evoluția economiei RM în intervalul 2002-2005, ca apoi să explice istoricul relațiilor politice și economice dintre cele două părți, ulterior prezentând procentajul pe care îl avea piața UE pentru RM în această perioadă. Ceea ce se evidențiază în cadrul studiului respectiv este că deja la începutul anilor 2000 UE era al doilea cel mai important partener comercial al RM, valoarea schimburilor comerciale între cele două părți fiind de 1,1 mld. Euro în 2005 [6, p.39].

Pe lângă faptul că este analizat cadrul juridic care facilitează în perioada dată relațiile comerciale dintre cele două părți, sunt prezentate și scenariile pentru posibile viitoare îmbunătățiri ale acestui aspect. Sunt dedicate câteva pagini și situației economice a Transnistriei, dar și modului în care ar urma să evolueze relațiile RM-UE, datorită extinderii din 2007, prin încorporarea României și Bulgariei, dar și unei eventuale liberalizări a regimului de vize [6, p.87]. Autorii consideră că impedimentele în calea unei îmbunătățiri a relațiilor bilaterale ar fi fost nivelul ridicat al corupției, nerespectarea drepturilor omului, dar și nivelul înalt al sărăciei. Ceea ce este caracteristic pentru lucrarea în cauză, legat de aspectul bibliografiei, este faptul că autorii s-au axat mai mult pe sursele externe decât pe cele interne, folosind în cercetarea respectivă rapoartele unor instituții, precum CE, BERD ș.a.

O altă lucrare importantă ce are unele tangențe cu evoluția relațiilor economice dintre RM și UE este monografia *Moldova: Arena of International Influences* (Moldova: Arena influențelor externe) [7] elaborată de Marcin Kosienkowski și William Schreiber, primul fiind profesor asociat la Facultatea de Științe Sociale din cadrul Universității Catolice din Lublin, iar al doilea – specialist în relații externe. În monografia respectivă câte un capitol este dedicat pentru fiecare actor mai mult sau mai puțin important, care a manifestat din 1991 până în anul editării un interes față de RM, astfel că este prezentată și analizată politica actorilor importanți gen Rusia, China, UE, dar și a celor de o importanță regională, precum Belarus, Turcia, România ș.a.

Lucrarea respectivă se remarcă prin faptul că prezintă relațiile UE-RM mai mult din perspectivă occidentală, prin intermediul unei abordări geopolitice explicându-se care este interesul UE pentru dezvoltarea economică a RM. Lucrarea în cauză oferă și o periodizare a istoricului relațiilor bilaterale între Chișinău și Bruxelles, care au evoluat de la ignoranța UE față de RM în intervalul anilor 1991-2000 spre o consolidare în intervalul 2001-2009, pentru ca ultima etapă a cercetării să se axeze pe perioada 2009-2012. Este explicat

rolul pe care l-a avut extinderea UE în 2007 pentru intensificarea relațiilor economice dintre cele două părți. Raționamentul fiind bazat pe aceea că Bruxellul dorește stabilitate la granițele sale, acesta și fiind motivul principal pentru investițiile masive ale UE în RM atât în ceea ce privește asistența financiară, cât și relațiile comerciale.

Un aspect important constă în aceea că autorii respectivi menționează că singurul domeniu în care s-au obținut rezultate pozitive este cel al colaborării economice, existând interesul și inițiativa ambelor părți pentru acest rezultat. O dovadă clară în acest sens e faptul că în intervalul anilor 2001-2008 volumul comerțului dintre RM și UE a crescut de la 766 mil. Euro la 2,45 mld. Euro. În timp ce în perioada anilor 2011-2013 asistența financiară a UE a fost de 41 mil. Euro, iar pentru reformele preconizate UE a oferit Chișinăului fonduri în valoare de 550 mil. Euro (Kosienkowski & Schreiber, 2012, p.107).

În cadrul acestei lucrări se accentuează faptul că UE a încercat din 2009 să asigure Republica Moldova cu baza financiară necesară pentru reformarea politică și economică, singurul domeniu în care s-au înregistrat evoluții constante fiind cel economic. Acesta este considerat de către cercetătorii respectivi singurul interes real al Chișinăului. Bibliografia constă dintr-o serie de surse primare și secundare din domeniul relațiilor internaționale și al geopoliticii.

Ultima lucrare din cadrul istoriografiei UE a fost publicată în anul 2016 de către Institutul de Relații Internaționale olandez, autorii fiind Francesco Saverio Montesano, Tony van der Togt și Wouter Zweers. Toți trei sunt cercetători în domeniul relațiilor internaționale, fiind specializați pe rolul UE în cadrul anumitor regiuni ale lumii, precum ar fi Europa de Est, Rusia, China. Titlul lucrării este unul ce reflectă relațiile de moment dintre UE și RM: *Europenizarea Moldovei: Este Uniunea Europeană pe calea cea dreaptă?*[8]. Din start, în respectiva lucrare este pus accentul pe faptul că în cadrul unei guvernări competente și al unui control mai riguros din partea UE s-ar asigura, în cazul RM, o eficiență a economiei și a statului de drept cu mult peste nivelul anului 2016. Se menționează că RM a reușit într-un timp scurt să se transforme dintr-un exemplu de urmat al Parteneriatului Estic în *copilul problemă* al proiectului de asociere [8, p.2]. Referitor la eficiența economică a colaborării dintre RM și UE și interesul celei din urmă pentru soluționarea conflictului transnistrean, autorii susțin cei de pe malul stâng al Nistrului trebuie să se convingă că RM reprezintă o economie dezvoltată anume datorită colaborării cu UE și doar prin soluționarea conflictului va fi posibil ca malul stâng al Nistrului să devină, din punct de vedere economic, egalul malului drept al Nistrului. În acest context, în cadrul politicii de vecinătate, 30% din bugetul acesteia au fost alocate dezvoltării rurale, inclusiv agriculturii [8, p.11].

Nivelul de colaborare economică dintre Chișinău și Bruxelles nefiind diminuat, există totuși o anumită schimbare de atitudine a UE în ceea ce privește evoluția ulterioară a lucrurilor. Ceea ce s-a observat mai ales după scandalul fraudei bancare este o anumită reticență față de finanțarea RM de către UE, existând, de exemplu, numeroase critici din partea oficialilor europeni la adresa României referitor la finanțarea cu 150 milioane de Euro, promisă de guvernul de la București celui de la Chișinău. Motivul fiind acela că în modul respectiv Republica Moldova nu va căuta să se reformeze, ci să aștepte mereu ajutor extern [8, p.19].

Schimbarea de atitudine se observă cel mai bine după anul în care a devenit cunoscut publicului larg, inclusiv oficialilor europeni, furtul miliardului. UE a decis ca strategia de bază privind colaborarea cu RM să fie schimbată, deși inițial deviza Bruxellesului era *Noi vă finanțăm, voi vă reformați*. Din 2015-2016 situația e inversă, deviza fiind *Voi vă reformați, noi vă finanțăm*. Studiul concluzionând că este nevoie de instrumente de control cu mult mai rigide în ceea ce privește implementarea Acordului de Asociere precum în RM, precum și de un control mai riguros în ceea ce ține de gestionarea finanțelor oferite de către UE guvernului de la Chișinău. Caracteristica geopolitică este menținută și în cadrul acestei lucrări, prin faptul că este analizat procesul de colaborare dintre Transnistria și UE, dar și faptul că RM reprezintă un stat ce mereu are de ales între Vest (UE) și Est (Federația Rusă). Bibliografia lucrării fiind formată, ca și în cazul lucrării analizate anterior, din surse de analiză externe, îa același rând elaborate de ONG-uri, precum Expert Grup, sau de Institutul de Politici Publice.

Istoriografia din Federația Rusă

În cadrul istoriografiei problemei, un rol aparte are istoriografia rusă. Din cadrul surselor cercetare tindem să evidențiem două. Prima – un articol despre politica UE în RM, dar și în regiunea transnistreană – este elaborată de către Serghei Mihailov, cercetător asociat la Centrul de Studii Euro-Atlantice. În articol este analizat aspectul național și instituțional. A doua lucrare, intitulată *Uniunea Europeană în căutarea unui rol global: politică, economie și securitate*, reprezintă o monografie a Institutului European al Academiei de Științe a Federației Ruse. În ea un capitol întreg este dedicat evoluției relațiilor dintre RM și UE.

Ceea ce atrage atenția în ambele cazuri este faptul că deși sunt analizate o serie de aspecte ale relației dintre RM și UE, criteriul de bază în analiza acestora este reprezentat de factorul geopolitic, acesta condiționând din start o analiză extrem de subiectivă. Un alt aspect important este că ambele lucrări au fost scrise în anul 2015, astfel că până la moment nu dispunem de o analiză din perspectiva istoriografiei ruse pentru ultimii doi ani ai perioadei de cercetare, 2016 și 2017.

În cadrul primei lucrări menționate din start este prezentată atitudinea Federației Ruse față de politica UE în fostul spațiu sovietic. Se menționează că relațiile dintre UE, pe de o parte, și Ucraina și Bielorusia, pe de altă parte, sunt neclare, singurul capitol la care putem spune că există o politică externă efectivă a UE este reprezentat de relația cu RM. Motivul real pentru care Bruxellesul este atât de cointerestat să colaboreze cu RM este existența unui conflict înghețat în apropiere de granița UE [9, p.61]. Transnistria reprezentând cel mai vestic conflict înghețat dintre cele cauzate de Federația Rusă.

Pentru a înțelege mai bine rolul pe care îl joacă economia în acest joc geopolitic, Mihailov menționează că în anul 2004 s-a realizat o blocadă economică a regiunii din stânga Nistrului, prin faptul că era necesar ca tot ce se exporta din RM spre UE să fie atestat documentar de către autoritățile de la Chișinău, inclusiv exporturile de metal. Autorul subliniază că singurul centru de producție metalurgică este uzina de la Râbnîța, UE încercând în acest mod să creeze o pârgă de control a Chișinăului asupra Tiraspolului. Mai ales că exportul de metal asigura 50% din bugetul Transnistriei în acea perioadă [9, p.64].

Istoriografia rusă consideră că deși situația economică a Transnistriei după anul 2005 s-a înrăutățit, situația economică a RM nu era cu mult mai diferită. Bruxellesul devenind din ce în ce mai interesat să investească în RM pentru reforme și dezvoltarea infrastructurii, pentru a convinge malul stâng că este o opțiune de dezvoltare cu mult mai profitabilă decât ceea ce avea la moment. Singurul rezultat clar a fost că în decembrie 2010 cca 600 de întreprinderi transnistrene erau înregistrate la Chișinău [9, p.67].

Colaborarea dintre RM și UE devine din ce în ce mai efectivă pe plan economic îndeosebi datorită Parteneriatului Estic și apoi Acordului de Asociere. Cu toate acestea, până la documentele menționate anterior RM deja era inclusă din 1998 până în 2006 în sistemul general de preferințe pentru relații comerciale al UE, din 2006 beneficiind de un sistem de preferințe mai avansat, fapt cunoscut în literatura de specialitate drept GSP+. Interdicția de export pe piața UE a produselor alimentare din RM, inclusiv a vinului, a existat până în 2006.

Totuși, au existat progrese importante până în anul 2015 în ceea ce privește comercializarea vinului din RM pe piața internă a UE. Din perspectiva faptului că limita de export al vinului pe piața UE a crescut: de la 1,5 mil. decaltri în 2011 la 2,4 mil. decaltri în 2015. În acest sens autorul subliniază că o cantitate mai mare de vin este exportată pe piața rusă decât pe cea a UE, chiar și în 2015. Conform autorului, Bruxellesul încearcă să integreze RM în sfera sa de influență economică, absorbind în acest mod și regiunea transnistreană, acest lucru intensificându-se după semnarea ZLSAC. În același timp, Mihailov consideră că ceea ce încearcă să facă acum UE, prin investițiile sale economice în RM, cu scopul final de a soluționa conflictul transnistrean, nu e cu nimic mai diferit decât ceea ce a propus Federația Rusă în 2003, prin intermediul Planului Kozak [9, p.71]. Evoluției raporturilor economice ale celor două părți dându-i-se o puternică conotație geopolitică de către autor.

A doua lucrare [10] are o introducere asemănătoare cu cea din prima, fiind enumerate aceleași idei, diferența existând în faptul că sunt prezentate și o serie de date statistice care prezintă evoluția raporturilor economice dintre RM și UE, dar și o serie de declarații ale liderilor politici proruși din RM. Aici autorul Mironenko menționează faptul că dacă în 2003 importurile UE din RM erau de 434 mil. Euro, în 2014 s-a ajuns la 1,2 mld. Euro, ceea ce, în viziunea sa, este în defavoarea RM [10, p.133].

Un alt detaliu ce diferă istoriografia rusă de cea a UE și a RM este faptul că este evidențiată lipsa de importanță a RM pentru UE ca piață de desfacere, cu toate că acest lucru nu este menționat de niciun autor autohton sau occidental. Lucrarea prezintă o serie de date statistice cu privire la cantitatea și tipurile de mărfuri exportate și importate din cele două părți. Este evidențiată neproductivitatea mărfurilor industriale și lipsa de utilaje în RM, ceea ce împiedică exportul în UE. Exportul de mărfuri industriale reprezentând doar 3% din întreaga cantitate de mărfuri exportate [10, p.134].

Lucrarea respectivă prezintă și posibile efecte geopolitice pentru RM, ca urmare a racordării acesteia la sistemul energetic al UE, cu toate că la momentul elaborării acestei lucrări nu exista un plan bine definit pentru așa ceva nici din partea Chișinăului, nici din partea Bruxellesului. Este evidențiată declarația lui Igor

Dodon cu privire la ineficacitatea cooperării economice dintre UE și RM, mai ales după semnarea Acordului de Asociere. Președintele PSRM de atunci a declarat că Acordul de Asociere a asigurat o pagubă de 173 mil. \$, cauzată de diminuarea exporturilor produselor din RM pe piața rusă. În lucrarea respectivă este analizată conexiunea dintre evoluția politică a RM și evoluția raporturilor economice dintre UE și RM [10, p.139]. În același timp, un element ce o diferențiază de restul lucrărilor consultate este că autorul utilizează discursul politicianilor care se declară deschis contra colaborării cu UE. De aici și scepticismul față de obiectivitatea acestei lucrări științifice, cu toate că corespunde rigorilor academice.

Concluzii

Pe baza lucrărilor cercetate, putem afirma că istoriografia problemei, indiferent că e vorba de cea din RM sau din UE și FR, caracterizează doar parțial evoluția relațiilor economice dintre cele două părți. Evoluția economicului fiind strâns legată de cea a relațiilor politice. Periodizarea relațiilor politice fiind practic identică cu cea a relațiilor economice, exceptând ultima etapă, din intervalul 2015-2017, când, deși există o anumită reticență la nivel declarativ al UE față de colaborarea cu Republica Moldova, oricum UE rămâne principalul partener economic pentru guvernul de la Chișinău. Colaborarea dintre RM și UE, care a fost asigurată de elementul politic, a asigurat și continuarea evoluției raporturilor economice dintre cele două părți. Pe parcursul cercetării topicului respectiv, există practic în toate lucrările cercetate o evidențiere a rolului pe care îl are pentru RM stabilitatea cooperării economice dintre UE și RM. O diferență importantă rezidă totuși în aceea că în istoriografia de peste hotare este mereu evidențiat faptul că doar aspectul economic a fost interesul real al RM în cadrul cooperării cu UE. În timp ce în istoriografia din RM autorul preferă să se axeze mai mult pe efectele Acordului de Asociere, evitând să menționeze dezamăgirile UE cu privire la lipsa de eficacitate a reformelor recomandate de UE, dar și la efectele acestora. În același timp, istoriografia rusă se axează mai mult pe factorul politic și pe modul cum poate fi utilizat elementul economic în context geopolitic. UE fiind, în viziunea istoriografiei ruse, un actor internațional care folosește din plin resursele economice pentru a-și asigura o influență la nivel regional, RM fiind un exemplu.

În conformitate cu cele menționate putem afirma că la moment nu există o monografie dedicată în exclusivitate relațiilor economice pentru intervalul pe care ni l-am propus să-l cercetăm. Singura lucrare axată pe acest topic, fiind editată în 2006, deja nu mai corespunde schimbărilor care au avut loc până în 2017 în colaborările economice dintre cele două părți, fiind necesară o reevaluare a întregului interval.

Referințe:

1. PROHNIȚCHI, E., PROHNIȚCHI, V. *Analiza perspectivelor de integrare a Moldovei în UE*. Institutul de Politici Ppublice. Chișinău, 2003.
2. CIOCAN, L. *Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova*. Chișinău, 2006.
3. BOȚAN, I. *Prevederile Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană*. Chișinău, 2014.
4. LEAHU, O., CEBOTARI, S. Rolul și perspectivele parteneriatului estic în sporirea capacității de integrare europeană a Republicii Moldova. În: *Studia Universitatis. Seria „Științe sociale”*, 2012, nr.8(58), p.189-197.
5. POPA, A. *ZLSAC între Moldova și UE după un an de implementare*. Chișinău, 2015.
6. JAKUBIAK, M. et al. Center for social and economic reports. Case Reports. *Prospects for Moldova-EU relations*. Warsaw, 2006.
7. KOSIENKOWSKI, M., SCHREIBER, W. *Moldova: Arena of International Influences*. Plymouth, UK, 2012.
8. MONTESANO, F.S., VAN der TOGT, T., ZWEERS, W. *The Europeanisation of Moldova: Is the EU on the Right Track?*. Hague, 2016.
9. МИХАЙЛОВ, С. Политика Европейского союза в отношении Молдавии и приднестровского урегулирования: институциональный и национальный аспекты. В: *Проблемы национальной стратегии*, 2013, №2 (17), с.60-77.
10. Мироненко 2015: Институт Европы. *Европейский Союз в поиске глобальной роли: политика, экономика, безопасность*. Москва, 2015, с.122-140.

Date despre autor:

Adrian ROȘCA, doctorand, Școala doctorală *Istorie, Arheologie și Filosofie*, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: roscaadrian21@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5108-1483

Prezentat la 03.07.2019